

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันดำเนินการนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนทั้งสิ้น ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์พระราชดำริต่างๆ ก็เพื่อให้ประชาชนของแผ่นดินโดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ที่ยังลำบากนั้น ได้ “พออยู่-พอกิน” และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามสมควรแก่สภาพ เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนให้เข้าสู่ระดับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับที่สูงขึ้นไปในอนาคต อันจะเป็นการสร้างความมั่นคงแข็งแรงแก่ประเทศเป็นองค์รวม เป็นที่ตระหนักกันดีมาช้านานแล้วว่า ปัญหาพื้นฐานของประชาชนคนไทยที่เป็นเกษตรกรมักอยู่กับเรื่องของปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาเรื่องที่ทำกิน ปัญหาเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็ม ฯลฯ และปัญหาเรื่องความรู้พื้นฐานในด้านการเกษตรกรรมเป็นเรื่องหลัก ปัญหาอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันก็คือ การขาดรูปแบบ แบบฉบับ และตัวอย่างของการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ว่าควรจะดำเนินการไปในทิศทางใดจึงจะประสบความสำเร็จและแนวทางนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่ประชาชนและเกษตรกรทำตามตัวอย่างนั้นได้โดยง่ายมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมและไม่เกินกำลังความสามารถในการลงทุนด้วย

หากมีฉะนั้นแล้ว เกษตรกรในท้องถิ่นจะดำเนินการทางเกษตรกรรมไปตามแบบดั้งเดิมที่ส่งสมมาแต่บรรพบุรุษและที่ตนเคยชิน ปริมาณและคุณภาพของผลผลิต จึงมีน้อยและบางครั้งก็ถึงกับไม่คุ้มค่ากับการลงทุนและแรงงาน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการแก้ไขปัญหาแต่ละภูมิภาคของประเทศซึ่งมีปัญหา เฉพาะ”แตกต่างกันออกไปตามลักษณะภูมิสังคมนั้นๆ ในแต่ละพื้นที่เพื่อที่จะให้เกษตรกรในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน มีโอกาสได้เรียนรู้เทคนิค วิธีการ แก้ปัญหาจากของจริง ณ สถานที่จริงซึ่งได้จำลองสภาพโดยรวมทางกายภาพของภูมิภาคนั้นย่อส่วนไว้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้มีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น ด้วยพระวิสัยทัศน์ที่ ลุ่มลึก และกว้างไกล เพื่อให้สถานที่นี้เป็นแหล่งรวบรวม

สรรพวิชาการ การค้นคว้า ทดลอง และสาธิต ทางด้านเกษตรกรรม เป็นระบบบริการเบ็ดเสร็จที่จุดเดียว (one stop service) ที่ให้บริการแก่ประชาชนและเกษตรกรเป็นเสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” โดยมีกิจกรรมด้านการศึกษาและพัฒนาที่ต่อเนื่องและขยายผลที่เป็นความสำเร็จสู่เกษตรกรและชุมชนในภูมิภาคนั้น อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2543, น. 12) และยิ่งไปกว่านั้นศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังกล่าวยังเป็น “ต้นแบบ” ของการบริหารจัดการเชิงองค์การที่เป็นการรวมเอาส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหลากหลายหน่วยงานมารวมไว้ ณ ที่แห่งเดียวและร่วมกันดำเนินงาน โดยมีได้มีหน่วยงานใดเป็นเจ้าของ เพื่อเป็นจุดบริการเบ็ดเสร็จให้แก่ประชาชนและเกษตรกร ซึ่งนับเป็นประวัติการณ์ครั้งแรกของระบบบริหารราชการแผ่นดินไทย ด้วยเหตุนี้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริจึงเกิดขึ้น จากพระเมตตาและพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ที่ได้มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นทั้ง 6 แห่ง ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2544, น. 72-74)

1. ภาคกลาง (ตอนกลาง) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. ภาคใต้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส
3. ภาคกลาง (ฝั่งตะวันออก) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดจันทบุรี
4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร
5. ภาคเหนือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
6. ภาคกลาง (ฝั่งตะวันตก) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

จะเห็นได้ว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยเกิดขึ้นตามสภาพภูมิสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อให้แต่ละศูนย์ฯเป็นแหล่งรวบรวมสรรพวิชาการ เป็นสถานที่ค้นคว้า ศึกษา ทดลอง และสาธิตผลการดำเนินการอันเป็น “ตัวอย่างของความสำเร็จ” ซึ่งเกษตรกรและประชาชนผู้สนใจทั่วไปสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ด้วยวิธีการง่ายๆ ประหยัด และไม่สลับซับซ้อนเกินไปนัก ในขณะเดียวกันก็มีผลจากการศึกษาทดลองที่ไม่

ประสบความสำเร็จ แต่มีคุณประโยชน์ในฐานะตัวอย่างที่ไม่ควรดำเนินการตามศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาแห่งหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะกล่าวคือ ครั้งอดีต ห้วยทรายเดิมเคยเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ต่อมาราษฎรเข้าบุกรุกทำการเกษตรโดยขาดหลักวิชาการ ทำให้สภาพดินเสื่อมโทรมและเกิดความแห้งแล้งไปทั่วบริเวณพื้นที่ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพพื้นที่และทรงมีพระราชดำรัสว่า

หากปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด” จึงได้พระราชทานพระราชดำริเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2526 ให้พัฒนาพื้นที่บริเวณพระราชานิเวศน์มฤคทายวัน ตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาด้านเกษตรกรรมโดยการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าไม่ให้เกิดกลับอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างเกื้อกูลกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกับการดูแลรักษาป่าด้วย ซึ่งตั้งแต่เริ่มก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น จนกระทั่งปัจจุบันระยะเวลา กว่า 23 ปี การดำเนินงานของศูนย์ฯ ได้จัดกิจกรรมในการศึกษาวิจัย ทดลอง และถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจและเกษตรกรสมาชิกพื้นที่ศูนย์ฯ ซึ่งการดำเนินงานด้านต่างๆ ได้รับความร่วมมือร่วมใจจากข้าราชการ หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน ประชาชน ตลอดจนองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผลจากการดำเนินงานทำให้สภาพพื้นที่จากทะเลทราย กลายเป็นป่าที่มีความชุ่มชื้นมากขึ้นพร้อมๆ กับคุณภาพชีวิตของประชาชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น ดังพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า “ให้เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม โดยเน้นการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าไม่ให้เกิดกลับอุดมสมบูรณ์ดังเดิม สามารถทำการปลูกพืชชนิดต่างๆ ควบคู่ไปกับการปลูกป่า จัดหาแหล่งน้ำสนับสนุนการปลูกป่าและการเพาะปลูกพืช จัดระเบียบราษฎรให้ราษฎรในพื้นที่โครงการให้เข้าอยู่อาศัย และทำกินอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและสอดคล้องกับธรรมชาติให้ราษฎรเข้าร่วมดูแลรักษา ตลอดจนได้อาศัยผลผลิตจากป่าและเพาะปลูกพืชต่างๆ โดยไม่ต้องเข้าไปบุกรุกทำลายป่าไม้อีกต่อไป (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2541)

ปัจจุบันศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้นมู่บ้านรอบศูนย์ฯ จำนวน 4 ตำบล 29 หมู่บ้าน มีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกจำนวนประมาณ 5,458 ครัวเรือน

ได้แก่ ตำบลสามพระยา, ตำบลไร่ใหม่พัฒนา, ตำบลห้วยทรายเหนือ และตำบลชะอำ ซึ่งการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 ขั้นตอน “รูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่” ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

จากการสำรวจข้อมูลของเจ้าหน้าที่งานขยายผลและถ่ายทอดเทคโนโลยี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ พบว่ามีเกษตรกรสมาชิกส่วนหนึ่งที่สามารถดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนได้แก่

เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ได้ในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ 1. เกษตรกรมีการบริหารจัดการดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด 2. หลีกเลี่ยงความเสี่ยงด้วยการทำเกษตรรูปแบบผสมผสาน 3. ลดต้นทุนการผลิต ด้วยการทำปุ๋ยใช้เอง ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพออยู่ พอกิน และ 4. มีการปลูกพืชผักเป็นรายได้รายวันเหลือจากบริโภคจึงจำหน่าย และรายได้รายปีจากการปลูกผลไม้ที่ออกผลผลิตปีละครั้ง ดังนั้นหากเกษตรกรรายใดที่สามารถทำตามดังกล่าวข้างต้นครบถ้วน ก็จัดให้อยู่ในกลุ่ม A หากทำการบริหารจัดการพื้นที่และทำเกษตรผสมผสานได้แต่ไม่ครบถ้วนทุกประการ ให้อยู่กลุ่ม B เป็นต้น ทั้งนี้ เกษตรกรสมาชิกพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ รู้จักการจัดการจัดสรรพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ได้ถึงแม้ว่าจะอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน โดยเกษตรกรรู้และเข้าใจการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่ตามขั้นตอนที่ 1 ในระดับที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เกิดการรวมพลังกันในรูปกลุ่มมีการร่วมแรงร่วมใจ ด้านการผลิตโดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมดิน การจัดหาปุ๋ยและอื่นๆ เพื่อการเพาะปลูก เมื่อมีผลผลิตแล้วจะต้อง ขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุดโดยการรวมตัวกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี เป็นต้น ในขณะเดียวกันต้องมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น เครื่องอุปโภค บริโภคที่จำเป็นสามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง และแต่ละชุมชนควรมีการบริการที่จำเป็น เช่น สถานีอนามัย หรือ มีกองทุนไว้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว ทั้งหมดที่กล่าวมาคือการได้รับความร่วมมือจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับองค์การธุรกิจ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุน เงินทุน เพื่อให้กลุ่มมีการขยายตัวควบคู่กับเพิ่มการตลาด ทั้งนี้ภาครัฐกิจเอกชนและเกษตรกรจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน

จากที่กล่าวข้างต้นแสดงว่า การดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ประสบความสำเร็จและมีการพัฒนาที่ดีขึ้นโดยเฉพาะด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ภายใต้ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นไปตามแนวพระราชดำริ แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามแนวพระราชดำริ ภายใต้ความสำเร็จของการดำเนินงานนั้นย่อมมี ปัญหาและอุปสรรคอยู่เสมอ เช่น ความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่หรือความเข้มแข็งของกลุ่มตามพระราชดำริทฤษฎีใหม่ยังไม่เข้มแข็งพอ ซึ่งจากผลการสำรวจของเจ้าหน้าที่งานขยายผลและถ่ายทอดเทคโนโลยี (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี, 2548, น. 3) พบว่า มีหลายกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกลดลง ปัญหาส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการถ่ายทอดความรู้ของเจ้าหน้าที่ของศูนย์เองที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อหลักการและขั้นตอนของการรวมกลุ่มจึงทำให้ถ่ายทอดความรู้แก่สมาชิกกลุ่มยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร หรือ ผู้นำกลุ่มขาดภาวะผู้นำที่ครอบคลุมทั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ด้านการบริหารงานอาจจะปฏิบัติงานไม่สอดคล้อง ทัวถึงหรือเป็นธรรมต่อสมาชิกกลุ่มโดยส่วนรวม ดังนั้นการที่กลุ่มจะรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งและอยู่รอดได้ คงต้องอาศัยปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของกลุ่มรวมทั้งสภาพภูมิสังคมด้วย เพื่อให้การพัฒนาการรวมกลุ่มมีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับขั้นเพื่อมุ่งสู่ขั้นตอนที่ 3 ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบ “ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริต่อไป

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ให้ความสำคัญในรูปแบบของกลุ่ม ซึ่งเป็นทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 2 เนื่องจากสามารถบ่งบอกถึงความก้าวหน้าของความสำเร็จในการดำเนินงานของการขยายผลและถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่วนหนึ่งเป็นการดำเนินงานสนองพระราชดำริอย่างเป็นรูปธรรม ดังหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประการหนึ่งคือ การทำตามลำดับขั้น หมายความว่า การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพออยู่ พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2543, น. 7)

ในกรณีกลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งแก้งพัฒนา พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสะอ่า จังหวัดเพชรบุรี เป็นหมู่บ้านที่แยกจากหมู่บ้านไร่ใหม่พัฒนา เมื่อปี พ.ศ. 2533 เพราะหมู่บ้านเก่ามีจำนวนครัวเรือนมาก ดูแลไม่ทั่วถึง ประกอบกับเกษตรกรตั้งบ้านเรือนตามแนวถนน เมื่อทางการอนุมัติตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ใช้ชื่อว่า “โป่งแก้งพัฒนา” โดยประวัติบริเวณหมู่บ้านแห่งนี้ มีดินโป่งและแก้งลงมากินดินโป่งเป็นจำนวนมากจึงใช้ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน จนกระทั่งปัจจุบัน ที่ตั้งและอาณาเขต ทิศเหนือ จดหมู่ 3 บ้านรางจิก, ทิศใต้ จดหมู่ 5 บ้านไร่แดง, ทิศตะวันออก จดหมู่ 2 บ้านไร่ใหม่และทิศตะวันตก จดหมู่ 1 บ้านทุ่งขาม ด้วยความที่บ้านโป่งแก้งพัฒนามีพื้นที่มากทำให้การดูแลของส่วนที่เกี่ยวข้องทำได้ไม่ทั่วถึงอีกทั้ง สภาพพื้นที่มีความแห้งแล้งการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในระยะแรกจึงเป็นไปอย่างลำบาก ต่อเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2540 เจ้าหน้าที่งานขยายผลฯ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ เข้าไปให้ความรู้กับเกษตรกรบ้านโป่งแก้งพัฒนาโดยน้อมนำแนวพระราชดำรินในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงภาคเกษตรกรรมรูปแบบ “เกษตรทฤษฎีใหม่” ดำเนินการถ่ายทอดหลักวิชาการสู่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่ ขั้นตอนที่ 1 มีการบริหารจัดการดินและน้ำ หลีกเลี่ยงความเสี่ยงด้วยการทำเกษตรรูปแบบผสมผสาน ลดต้นทุนการผลิต ด้วยการทำปุ๋ยใช้เอง ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพออยู่ พอกินจนกระทั่งเกษตรกรบ้านโป่งแก้งพัฒนาสามารถจัดสรรพื้นที่ในการทำการเกษตรได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการปลูกพืชแบบผสมผสาน มีสระน้ำและมีนาข้าว จึงมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภค ต่อจากนั้นจึงพัฒนาสู่แนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ขั้นตอนที่ 2 เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชนเองซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีหนี้สินมาก เมื่อศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริเข้าไปทำการส่งเสริมและให้ความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ระยะหนึ่งจนสามารถจัดสรรพื้นที่ได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด มีความพออยู่ พอกิน นั่นคือการปลูกพืชผักเพื่อการบริโภค เหลือจึงขาย อีกทั้งรู้จักการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือนจึงมีการออม ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ต่อมาได้มีการขอรับคำแนะนำเกี่ยวกับการจัดตั้งและการบริหารงานในการจัดตั้งเป็นกลุ่มซึ่งเป็นทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ขั้นตอนที่สอง โดยมีจำนวนสมาชิกที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละกลุ่ม สำหรับขั้นตอนที่ 3 เกี่ยวกับการตลาดและจัดหาแหล่งเงินทุน เกษตรกรยังไม่สามารถไปถึงขั้นตอนนี้ได้ อาจมีสาเหตุจากปัญหาและอุปสรรคระยะแรกเกิดขึ้นจากเกษตรกรที่ไม่เห็นด้วยกับการทำเกษตรรูปแบบทฤษฎีใหม่และผลประโยชน์ที่ทับซ้อนกันรวมทั้งปัญหาด้านอื่นๆมากมาย แต่ระยะเวลาเพียงไม่นานมีกลุ่มที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโป่งแก้งพัฒนา จำนวนทั้งสิ้น 6 กลุ่ม ปัจจุบันมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 567 คน จากการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง ทำให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงขึ้น เนื่องจากการรวมกลุ่มตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ มีการรวมพลังในรูปแบบของกลุ่มทำให้เกษตรกรเกิดความสามัคคี มีความเอื้ออาทร ซึ่งกันและกันในหมู่บ้าน มีการพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน ในการถ่ายทอดความรู้ด้านการทำเกษตรกรรมด้วยวิธีการทำสารชีวภาพใช้เอง แทนการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรส่งผลให้สภาพแวดล้อมดีขึ้นและเป็นการลดรายจ่ายอีกทางหนึ่งเนื่องจากใช้สารเคมีน้อยลง นอกจากนี้ความสำเร็จของการรวมกลุ่ม (พัฒนบุณยรัตพันธุ์, 2540 อ้างถึงใน บุษราภรณ์ ต่างใจ, 2546, น. 35-37) ยังเป็นการเพิ่มรายได้เพราะเมื่อรวมตัวกันในการปลูกพืชผลจึงมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นสามารถปรับอัตราค่าผลผลิตได้โดยไม่เสียเปรียบพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งภาระหนี้สินต่างๆ ก็ลดลง เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้นเกษตรกรมีเงินเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจึงสามารถจ่ายชำระหนี้สินได้ ส่งผลให้ภาพรวมของชุมชนบ้านโป่งแก้งพัฒนา มีความเข้มแข็งมากขึ้น จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในการนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกรบ้านโป่งแก้งพัฒนา พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ว่าเกษตรกรที่เป็นสมาชิกมีความคิดเห็นอย่างไรต่อปัจจัยความสำเร็จในการรวมกลุ่มของเกษตรกรบ้านโป่งแก้งพัฒนา ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่นอกจากนี้การรวมกลุ่มทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตอย่างไร อันจะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ที่มีอย่างเป็นรูปธรรมของเกษตรกรบ้านโป่งแก้งพัฒนา และผลการศึกษาวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและทำให้มีแนวทางในการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่ โดยมีต้นแบบที่ชัดเจนขึ้น อีกทั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริสามารถนำผลการวิจัยที่ได้มาประกอบการวางแผนการดำเนินงานให้เชื่อมโยงและสอดคล้องตามแนวพระราชดำริอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เป็นสมาชิกต่อปัจจัยความสำเร็จในการรวมกลุ่ม
2. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตเมื่อมีการรวมกลุ่ม ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษา “การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกรบ้านโป่งแก้งพัฒนา พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” มีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เป็นสมาชิกต่อปัจจัยความสำเร็จในการรวมกลุ่ม ประกอบด้วย การดำเนินงานตามระเบียบและแผนตรงเป้าหมายของกลุ่ม ภาวะผู้นำกลุ่ม การทำกิจกรรมร่วมกัน, สมาชิกมีความต้องการตรงกัน สภาพแวดล้อมทั้งภายใน – ภายนอกในการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่ม ส่วนการศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต ของเกษตรกรบ้านโป่งแก้งพัฒนาเมื่อมีการรวมกลุ่ม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ คือ มีรายได้เพิ่มขึ้น มีหนี้สินลดลง เกิดการออม และด้านสังคม มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เกิดความมั่นคงและปลอดภัยในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

2. ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ บ้านโป่งแก้งพัฒนาจำนวนทั้งสิ้น 6 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 567 คน ประกอบด้วย

สมาชิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 272 คน

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์สัจจะ จำนวน 107 คน

สมาชิกกลุ่มกองทุนเพื่อการเกษตร จำนวน 70 คน

สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เงินแสน จำนวน 49 คน

สมาชิกกลุ่มกองทุนเงินล้าน จำนวน 37 คน

สมาชิกกลุ่มกองทุน กขคจ จำนวน 32 คน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หมายถึง ศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 1 ใน 6 แห่งที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันตก เป็นศูนย์กลางที่รวมสรรพวิชาการ ศึกษา ทดลอง วิจัย และนำผลที่ได้ถ่ายทอดให้กับเกษตรกรและประชาชนทั่วไปที่สนใจ

เกษตรกร หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์สัจจะ กลุ่มกองทุนเพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เงินแสน กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ บ้านโป่งแก่งพัฒนา อำเภอดำรงวิทยะ อำเภอเพ็ญบุรี

การดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ หมายถึง วิถีชีวิตของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ พื้นที่บ้านโป่งแก่งพัฒนา ในเรื่องการดำเนินชีวิตในครอบครัวและการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ที่น้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดได้

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อปัจจัยความสำเร็จของการรวมกลุ่ม หมายถึง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกของเกษตรกรที่มีต่อสิ่งที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการรวมกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยภายในกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำ/ภาวะผู้นำ การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของสมาชิก การจัดการและบริหารกลุ่ม และปัจจัยภายนอก เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก การได้รับข้อมูลและข่าวสาร

การเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตเมื่อมีการรวมกลุ่ม หมายถึง ลักษณะที่แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนไปจากเดิมเมื่อมีการรวมกลุ่ม ทั้งด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ มีรายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดลง มีการออม ด้านสังคม ได้แก่ มีกิจกรรมร่วมกัน มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สุขภาพอนามัยและสภาพแวดล้อมทางการเกษตร ฯลฯ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบถึงการเปลี่ยนแปลง ในการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกรบ้านโป่งแก่งพัฒนา พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2. ทราบถึงความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัจจัยความสำเร็จในการรวมกลุ่มเกษตรกรบ้านโป่งแก่งพัฒนา พื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

3. ผลการศึกษาใช้เป็นข้อมูลในการนำเสนอต่อหน่วยงานเพื่อนำไปพิจารณาปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในระยะต่อไป